<https://doi.org/10.31470/2706-7904-2021-16-160-164>

**ПСИХОЛІНГВОПЕДАГОГІЧНІ ПРИНЦИПИ РОЗВИТКУ
РОЗПОВІДНОГО МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**
**Psycho-Lingual-Didactic Principles of the Narrative Speech Development in
Preschool Children**

Yuliia Krolivets

Ph.D. in Psychology, Lecturer

Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav (Ukraine)

yuliadiadiusha@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0003-2476-5772>

Abstract

The article describes the existing rules (ideas) and develops new principles of the narrative speech development in children. The following psycho-lingual-didactic and lingual-psycho-didactic principles are highlighted as: cognitive principle; development of internal motives for constructing the narrative; the principle of functionality; reliance on algorithms for the act of socially oriented speech communication; the principle of developing children's ideas about the narrative's logical and structural scheme; the principle of dynamic narrative; ensuring the coherence of a narrative statement; simultaneous development of lexical and grammatical operations of narrative construction; perception and interpretation of what is depicted in pictures; ensuring prosodic expressiveness of speech. All of these principles are based on the patterns of preschool children's acquisition of speech and language.

Key words: *principles, development, preschool children, narrative speech.*

Вступ
Introduction

Гармонійне особистісне зростання дитини дошкільного віку неможливе без розвитку розповідного мовлення, завдяки розвиненості якого виникають життєво необхідні різноманітні відносини дитини з соціальним світом, що є основою засвоєння культурного досвіду та необхідною умовою гармонізації розумових якостей. Особливої наукової й практичної значущості набуває потреба в узагальненні наявних та розробці нових основоположних ідей (принципів) формування розповідного мовлення. Принципи – це правила (вимоги), які

визначають, що потрібно робити, аби забезпечити розвиток того чи того органу мовленнєтворчої системи дитини та їх координацію (Федоренко, 1984).

Мета статті полягає в узагальненні та розробці принципів розвитку розповідного мовлення в дітей дошкільного віку.

Методи та методики дослідження ***Methods and Techniques of the Research***

У процесі дослідження використовувались теоретичні методи: аналіз психолінгвістичної, психологічної й педагогічної літератури, узагальнення отриманих в результаті аналізу даних, формулювання висновків.

Результати ***Results***

Ми керувалися психолінгвопедагогічними й лінгвопсихопедагогічними принципами, які забезпечують формування в дітей механізмів мовленнєтворчої системи, спрямовані на ефективне керівництво процесом оволодіння дітьми операціями (навичками) та діями (уміннями), мовними знаннями побудови розповідей з подальшим застосуванням їх у повсякденній практиці, зокрема:

(1). *Принцип комплексного розвитку всіх психічних процесів, станів*, що беруть участь у перебігу мовленнєвої діяльності (відчуття, сприймання, уявлення, пам'ять, увага, мислення, уява, емоції, почуття тощо) (Калмикова, 2011: 297).

(2). *Когнітивний принцип*. Розвиток розповідного мовлення дітей дошкільного віку має бути нерозривно пов'язаний з когнітивною сферою психіки дитини, із засвоєнням сенсорних еталонів і формуванням таких мислительних операцій: аналіз, синтез, порівняння, класифікація, аналогія, узагальнення й абстрагування (Калмикова, 2011: 300).

(3). *Принцип розвитку внутрішніх мотивів побудови розповіді* передбачає врахування етапів мотиву: «мотивація початку роботи (готовність до роботи), мотивація ходу виконання роботи (включеність, підтримка інтересу, уважність тощо), мотивація завершення» (Дзюбко & Гриценюк, 2011: 6). Внутрішні мотиви дошкільників щодо побудови розповідей формувалися за цим принципом на основі мотивів досягнень, самоствердження, змагання, а також підкреслення в дитини усіх її позитивних здобутків й того, чого вона ще не навчилася, не фіксувавши при цьому її уваги на невмінні та недосконалості.

(4). *Принцип функціональності* передбачає усвідомлення дітьми мовленнєвого наміру (інтенції) і змісту, який треба виразити до мовленнєвих засобів, які дозволяють це зробити.

(5). *Принцип опертя на алгоритми акту соціально орієнтованого мовленнєвого спілкування* побудований на врахуванні того, що мовленнєва діяльність, яка спрямована на слухача – складна система інтелектуально-мовленнєвих дій. Вона має свою сукупність правил для розв'язання завдань спілкування, тобто алгоритм. Так, в акті мовленнєвого спілкування, зокрема в такому його боці, як говоріння – це орієнтування, планування, реалізація висловлювання та контроль. Навчання за цим принципом полягало в опануванні дітьми кожного етапу розповідного мовленнєвого процесу в механізмі говоріння дитини, рефлексії над мовленням.

(6). *Принцип розвитку в дітей уявлень про логіко-структурну схему розповіді* передбачає, що розповідне мовлення складається з послідовного плану вираження інформації, зокрема: експозиції – зав'язки – розвитку дій – кульмінації – розв'язки. Суть цього принципу полягала в формуальному експерименті в тому, що кожна дитина засвоювала усталений, лінійний шаблон мовленнєвої схеми розповіді, на основі якого будувала власне семантично завершене висловлювання. Означений принцип сфокусовував увагу вихователя на потребі здійснювати формування операцій та дій з урахуванням опанування дітьми кожного структурного елементу розповіді.

(7). *Принцип динамічності розповіді* відображає предикативність, завдяки якій забезпечується постійний і послідовний рух сюжету розповіді при відтворенні темпоральних зв'язків: часу та простору. Навчання за цим принципом спрямовувалося на формування в дітей умінь вживання різночасових й одночасових форм дієслів та використання форм слів, які застосовуються для вираження в реченні обставин при відтворенні в розповіді змісту події чи ситуації.

(8). *Принцип забезпечення зв'язності розповідного висловлювання* передбачає навчання дітей операцій та дій продукування зв'язного висловлювання, тобто певним чином його організування. Це досягається завдяки спільній (дорослого і дитини) побудові зовнішнього плану розповіді й наступній інтеріоризації цього плану у внутрішню програму (Ахутина & Пылаева, 2008: 30). Таким чином дитина емпірично засвоює «логічні закони тотожності, суперечності, виключеного третього й достатньої підстави», на основі яких утворюються «логічні ланцюжки суджень» (Калмикова, Харченко, Дем'яненко & Порядченко, 2007: 88). Окрім цього, означений принцип враховує й навчання дітей вживанню слів-зв'язок (*одного разу, спочатку, потім, отже, тому* та ін.), які забезпечують логічність і зв'язність висловлювання.

(9). *Принцип одночасного розвитку лексичних та граматичних операцій побудови розповіді* передбачає комплементарне оволодіння дітьми основними

комунікативними одиницями мови (словом і реченням) в єдності їх значень, форм і функціонально-сміслового навантаження, яке вони виконують у такому типі мовлення, як «розповідь».

(10). *Принцип сприймання й інтерпретації зображеного на картинках.* Цей принцип забезпечує розвиток у дітей: (а) операцій послідовного сприймання зображуваного: своєрідної психодинаміки руху очей зліва направо, що дає змогу позбутися характерної для дітей особливості «скакати» очима по різних картинках; (б) операцій розуміння змісту того, про що вони розповідають, як про ланцюг дій, подій, епізодів і встановлення між ними (змістовими елементами розповіді) просторово-часових відношень («нульовий рівень»), а також (в) операцій встановлення причинно-наслідкових зв'язків через розуміння відповідностей мовних і логічних категорій («рівень загального смислу») (Уланович, 2010: 139).

(11). *Принцип забезпечення просодичної виразності мовлення* враховує, що навчання дітей слуханню та розмежуванню різної за звучанням інтонації, розвиток у них правильного виконання операцій підвищення і зниження голосу у висловлюваннях, виділення фразового й логічного наголосів, прискорення та уповільнення мовлення, відбуватиметься в єдності цих операцій і взаємозв'язку з операціями моторного (кінетичного) програмування й вибору артикулем.

Висновки Conclusions

Отже, за допомогою цих принципів відбувається розвиток в дітей дошкільного віку як зовнішньо-мовленнєвих операцій і дій розповідного мовлення, зокрема: лексики рідної мови, граматичних структур – словосполучень і речень, зв'язного мовлення, інтонаційної виразності, так і внутрішньо-мовленнєвих операцій і дій смислового синтаксування й вибору смислів у внутрішньому мовленні, семантичного синтаксування й вибору мовних значень слів. Усі зазначені положення (правила) ґрунтуються на закономірностях опанування дітьми дошкільного віку мовленням і мовою й тому є важливими для формування в них такого функціонально-сміслового типу як розповідь.

Література References

Ахутина, Т.В., & Пылаева, Н.М. (2008). *Преодоление трудностей учения: нейропсихологический подход*. СПб.: Питер.

- Дзюбко, Л.В., & Гриценюк, Л.І. (2011). *Діагностика навчальної мотивації: збірник методик*. Київ: Шк. світ.
- Калмикова, Л.О. (2011). *Психологія розвитку мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку*. Дис. д-ра психол. наук. Київ.
- Калмикова, Л.О., Харченко, Н.В., Дем'яненко, С.Д., & Порядченко, Л.А. (2007). *Розвиток мовлення дітей старшого дошкільного віку*. Київ: Вид-во «ПП Медведєв».
- Уланович, О.И. (2010). *Психолінгвістика: учеб. пособие*. Минск: Изд-во Гревцова.
- Федоренко, Л.П. (1984). *Закономерности усвоения родной речи*. Москва: Просвещение.